

**«ԻՆՏԵՐԱԿՏԻՎ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ
ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ»
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ**

**ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022**

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ Պարամետր պարունակող հավասարումների և
անհավասարումների գրաֆիկական եղանակ

ԱՌԱՐԿԱ Մաթեմատիկա

ՀԵՂԻՆԱԿ Արմենուհի Հայրումյան

ՄԱՐԶ Արմավիր

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ Ակնալճի Ա. Հարությունյանի միջնակարգ
դպրոց

Բովանդակություն

Ներածություն	3
Գլուխ 1 Պարամետր պարունակող հավասարումներ	4
Գլուխ 2 Պարամետր պարունակող անհավասարումներ.....	12
Եզրակացություն.....	16
Գրականության ցանկ	17

Ներածություն

Դպրոցական դասընթացի ընթացքում հաճախ աշակերտների մոտ խնդիր է առաջանում պարամետր պարունակող հավասարումներ և անհավասարումներ լուծելիս պարամետրի թույլատրելի բոլոր արժեքների քննարկումը:

Պարամետր պարունակող հավասարումների և անհավասարումների լուծման գրաֆիկական եղանակը լուծում է այդ խնդիրը: Գրաֆիկական եղանակը տեսանելի է դարձնում լուծումների բազմությունը պարամետրի բոլոր հնարավոր արժեքների դեպքում:

Նման եղանակի կիրառումը հնարավորություն է տալիս նաև ամրապնդել «Ֆունկցիա» թեման և զարգացնել աշակերտների մոտ գրաֆիկներ կառուցելու կարողությունները:

Գրաֆիկները կառուցելիս կարելի է օգտագործել նաև էլեկտրոնային կայքերի հնարավորությունները, որն ավելի արդիական է և բարձրացնում է թեմայի յուրացման արդյունավետությունը:

Հետազոտական աշխատանքի առաջին գլխում ներկայացվում է քառակուսային, մոդուլով, երկու անհայտով հավասարումների համակարգի, իռացիոնալ, լոգարիթմական, ցուցային, ռացիոնալ պարամետրով հավասարումների լուծման օրինակներ:

Երկրորդ գլխում ներկայացվում է մոդուլով, իռացիոնալ, ցուցային պարամետրով անհավասարումների լուծումների օրինակներ:

Քննարկված օրինակները հնարավորություն են տալիս ամրապնդել նաև քառակուսային, երկքառակուսային, մոդուլով, ռացիոնալ, իռացիոնալ, ցուցային, լոգարիթմական հավասարումներ և անհավասարումներ թեմաները:

Գլուխ 1 Պարամետր պարունակող հավասարումներ

Դիցուք ունենք $f(a,b,\dots,k,x)=g(a,b,\dots,k,x)$ հավասարումը, որտեղ $a,b,\dots,k,x$ -ն փոփոխականներ են:

Եթե a -ի, b -ի $\dots k$ -ի թույլատրելի արժեքների բազմություններից համապատասխանաբար վերցնենք $a_0, b_0, \dots, k_0$ թվեր և տեղադրենք տրված հավասարման մեջ, կստանանք

$f(a_0, b_0, \dots, k_0, x) = g(a_0, b_0, \dots, k_0, x)$ հավասարումը, այսինքն կստանանք x -ի նկատմամբ հավասարում:

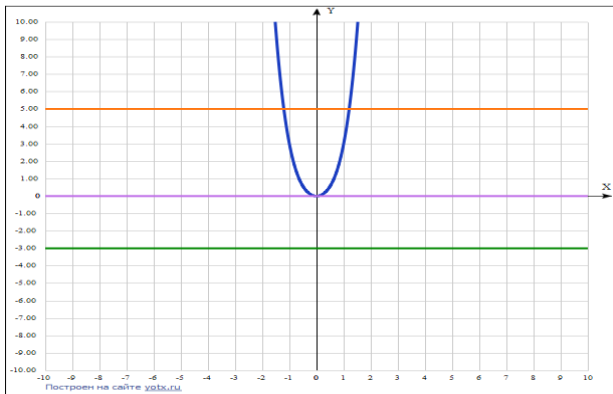
Եթե հավասարումը լուծելիս $a, b, \dots, k$ փոփոխականները համարում ենք հաստատուններ, ապա $a, b, \dots, k$ կոչվում են պարամետրեր, իսկ հավասարումը՝ պարամետր պարունակող հավասարում:

Լուծել հավասարումը, նշանակում է գտնել պարամետրերի այն արժեքները, որոնց դեպքում հավասարումը ունի արմատներ և գտնել դրանք:

Քննարկենք քառակուսային, մոդուլով, երկու անհայտով հավասարումների համակարգի, իռացիոնալ, լոգարիթմական, ցուցային, ռացիոնալ պարամետրով հավասարումների լուծման օրինակներ

Օրինակ 1. $x^4 + 2x^2 + a = 0$ $x^4 + 2x^2 = -a$

Կառուցենք $f(x) = x^4 + 2x^2$ ֆունկցիայի գրաֆիկը:

ա) Գտնենք արսցիսների առանցքի հետ ֆունկցիայի գրաֆիկի հարմար կետի կոորդինատները

$x^4 + 2x^2 = 0$, $x^2(x^2 + 2) = 0$, $x^2 = 0, x = 0$, $x^2 + 2 \neq 0$

2) Գտնենք կրիտիկական կետերը

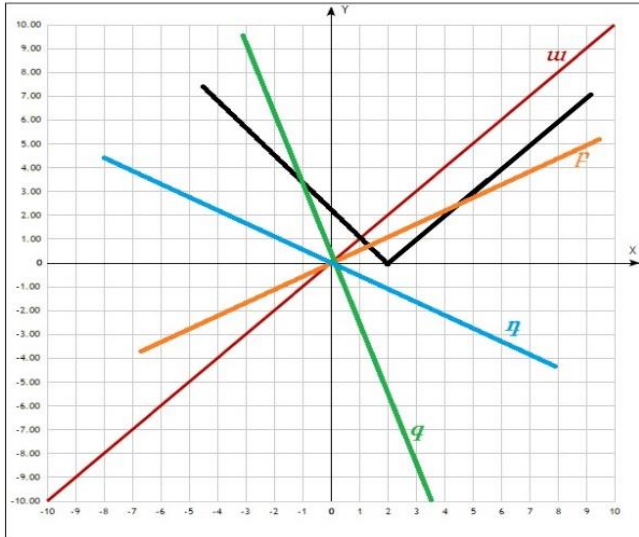
$f'(x) = 4x^3 + 4x = 0$ $4x(x^2 + 1) = 0$ $4x=0, x=0$ $x^2 + 1 = 0$, լուծում չունի

3) Աճման և նվազման միջակայքերը

$f(x) = p \uparrow$ է երբ $x \in (-\infty, 0] \cup [0, +\infty)$

1. $a=0$ ` ունի 2 արմատ
2. $a > 0$ ` արմատ չունի
3. $a < 0$ ` ունի 2 արմատ

Օրինակ 2 $|x-2|=ax$

Կառուցենք $f(x)=|x-2|$ ֆունկցիայի գրաֆիկը

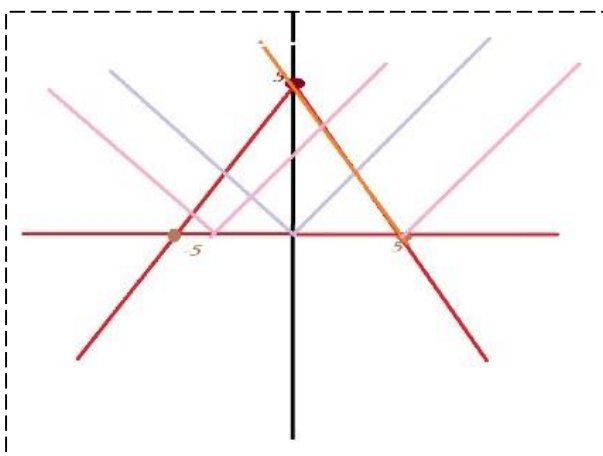
ա) Կառուցենք $y=ax$ ֆունկցիայի գրաֆիկը, $a \geq 1$, $y=ax$ ունի 1 արմատ

բ) $0 < a < 1$ $y=ax$ ունի 2 արմատ $a=0$ $y=0$ համընկնում է x -երի առանցքի հետ ` ունի 1 արմատ

գ) $a < -1$ ունի 1 արմատ

դ) $-1 \leq a < 0$ արմատ չունի

Օրինակ 3 $|x|+|x-a|=5, |x-a|=5-|x|$

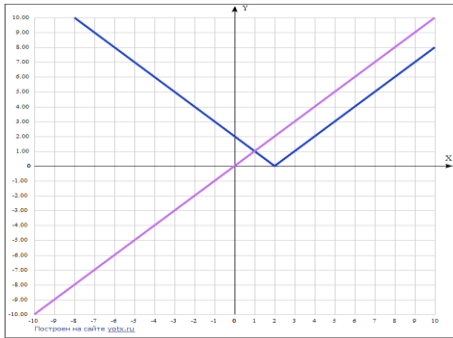
Կառուցենք $f(x)=5-|x|$ ֆունկցիայի գրաֆիկը:

$g=|x-a|$ ֆունկցիայի գրաֆիկը

1) $a=0$ ունի 2 արմատ $\begin{cases} a > -5 \\ a < 5 \end{cases}$ ունի 2 արմատ

2) $a=\pm 5$ ունի անթիվ բազմությամբ արմատներ $a > 5$, $a < -5$ արմատ չունի

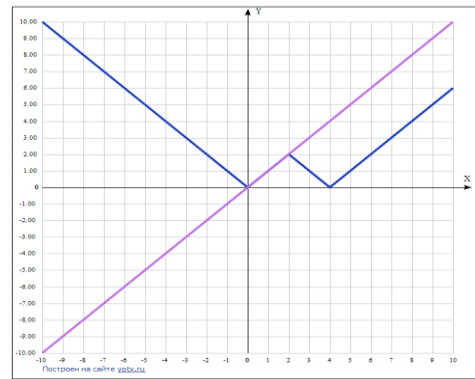
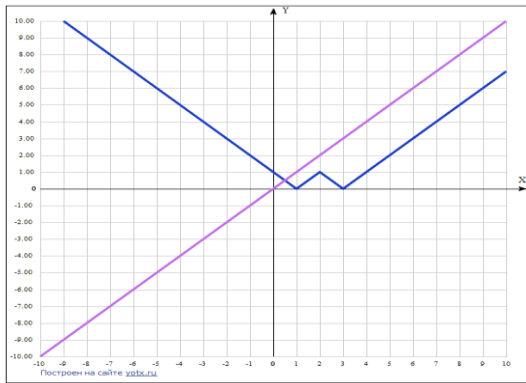
Օրինակ 4 $||x-2|-a^2|=x$ ա) $a=0$

ա) $|x-2|=x$ ունի 1 արմատ $a=\pm 1$,

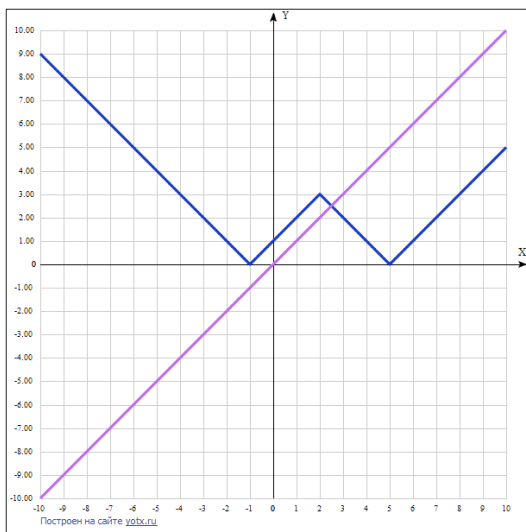
բ) $a=\pm\sqrt{2}$

$||x-2|-1|=x$ ունի 1 արմատ

գ) $f(x)=||x-2|-2|=x$ ունի անթիվ բազմությամբ արմատներ $|a|>\sqrt{2}$, $a=\pm\sqrt{3}$

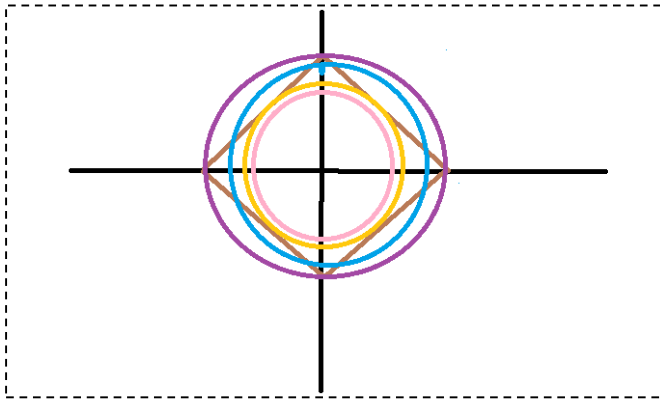
$||x-2|-3|=x$ ունի 1 արմատ

Օրինակ 5 $\begin{cases} |x| + |y| = 1 \\ x^2 + y^2 = a^2 \end{cases}$

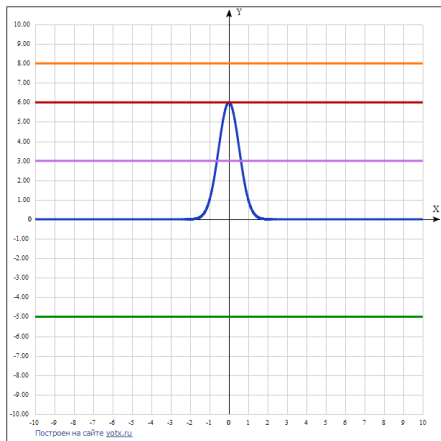
Կառուցենք $|x| + |y| = 1$ ֆունկցիայի գրաֆիկը

- 1) $a=0$ արմատ չունի
- 2) $a=1$ և $a=\pm\frac{\sqrt{2}}{2}$ դեպքում ունի 4 արմատ
- 3) $\frac{\sqrt{2}}{2} < a < 1$ ունի 8 լուծում

Օրինակ 6 $6^{1-x^2} = a^2 + a$:

Կառուցենք $f(x) = 6^{1-x^2}$ ֆունկցիայի գրաֆիկը

Կառուցենք $y=a^2 + a$ գրաֆիկը

- 1) Հավասարում լուծում ունի այն և միայն այն դեպքում երբ՝

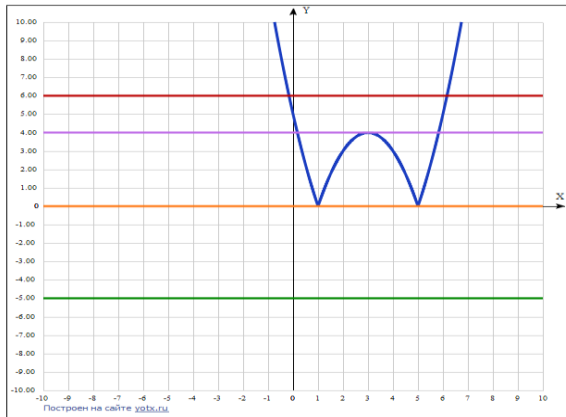
$$0 < a^2 + a \leq 6 \quad \begin{cases} a^2 + a > 0 \\ a^2 + a - 6 \leq 0 \end{cases} \quad \begin{cases} a(a+1) > 0 \\ a \in [-3; 2] \end{cases}$$

- 2) $a=-3$ կամ $a=2$ հավասարումն ունի մեկ լուծում
- 3) $a \in (-3, -1) \cup (0, 2)$ անհավասարումն ունի 2 արմատ

Օրինակ 7 $\log_3(31 - |x^2 - 6x + 5|) = a$,

Կատարենք համարժեք ձևափոխություն $31 - |x^2 - 6x + 5| = 3^a$

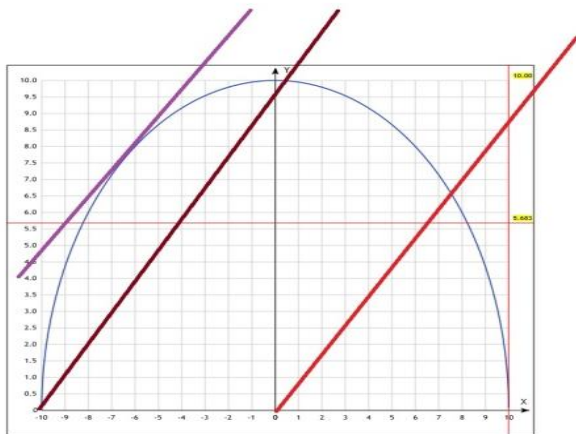
Կառուցենք $F(x) = |x^2 - 6x + 5|$: Կառուցենք $y = 31 - 3^a$ ֆունկցիայի գրաֆիկը a -ի հնարավոր բոլոր արժեքների դեպքում:

1. $31 - 3^a < 0$, $a > \log_3 31$, հավասարումը արմատ չունի:
2. հավասարումը արմատ ունի միայն այն դեպքում, երբ $31 - 3^a \geq 0$, $a \leq \log_3 31$
3. $a = 3$, $31 - 3^a = 4$, հավասարումը ունի 3 լուծում:
4. $3 < a < \log_3 31$, հավասարումը ունի 4 լուծում:
5. $31 - 3^a > 4$, $a < \log_3 27$, հավասարումը ունի 2 լուծում
6. հավասարումը ունի 2 լուծում $a = \log_3 31$ հավասարումը ունի 2 լուծում

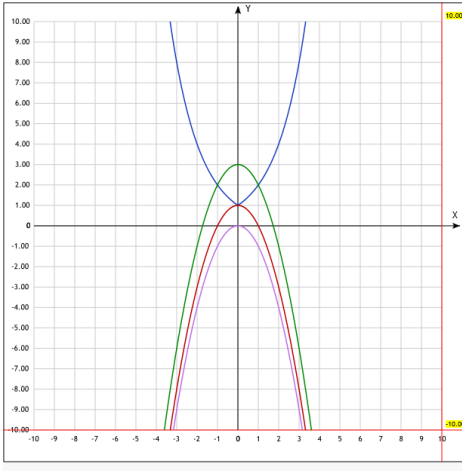
Օրինակ 8 $\sqrt{100 - x^2} = x - a$

1. Կառուցենք $f(x) = \sqrt{100 - x^2}$ գրաֆիկը:
2. Կառուցենք $y = x - a$ ֆունկցիայի գրաֆիկը a -ի բոլոր հնարավոր արժեքների համար:
  - ա) $a = 0$, հավասարումն ունի մեկ լուծում:
  - բ) $a > 10$, հավասարումը լուծում չունի:
  - գ) $-10 < a \leq -10$ և $a = -10\sqrt{2}$, հավասարումն ունի մեկ լուծում:
  - դ) $-10\sqrt{2} < a < 10$, անհավասարումն ունի երկու լուծում:

Օրինակ 9 $2^{|x|} + x^2 = a$

1. Կառուցենք $f(x)=2^{|x|}$

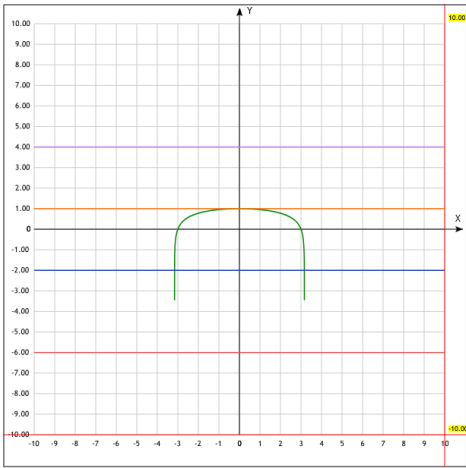
2. Կառուցենք $y=\alpha-x^2$ ֆունկցիայի գրաֆիկը α -ի հնարավոր բոլոր արժեքների դեպքում:

ա) $\alpha < 1$, $y=-x^2$ հավասարումը լուծում չունի:

բ) $\alpha = 1$, $y=1-x^2$ հավասարումն ունի մեկ լուծում:

գ) $\alpha > 1$, հավասարումն ունի երկու լուծում:

Օրինակ 10 $lg(10 - x^2) = \frac{\alpha - 4}{\alpha - 8}$

α պարամետրի ինչ արժեքների դեպքում հավասարումն ունի արմատ:

1. Կառուցենք $f(x)=lg(10-x^2)$ ֆունկցիայի

գրաֆիկը: Կատարենք ֆունկցիայի հետազոտում:

2. Գտնենք ֆունկցիայի որոշման տիրույթը:

$$x \in (-\sqrt{10}, \sqrt{10})$$

3. Գտնենք ֆունկցիայի զրոները:

$$lg(10-x^2)=0 \quad 10-x^2=1 \quad x^2=9 \quad x=\pm 3$$

$$(-3,0) \quad (3,0) \quad (0,1)$$

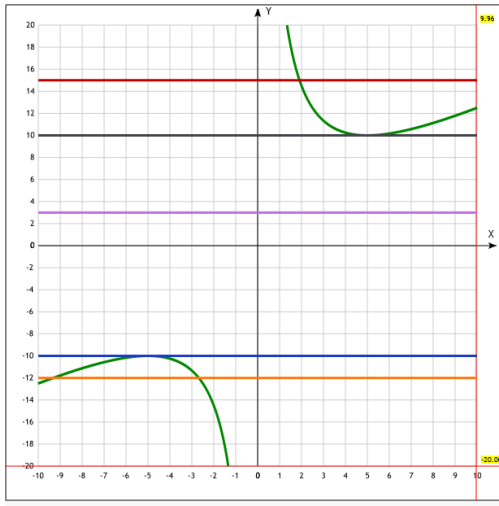
4. Գտնենք կրիտիկական կետերը:

$$f'(x) = \frac{-12x}{10-x^2} = 0 \quad x=0$$

Հավասարումը լուծում ունի այն և միայն այն դեպքում, երբ $\frac{\alpha-4}{\alpha-8} \leq 1$

$$\frac{\alpha-4}{\alpha-8} \leq 1 \quad \frac{\alpha-4}{\alpha-8} - 1 \leq 0 \quad \frac{\alpha-4-\alpha+8}{\alpha-8} \leq 0 \quad \frac{4}{\alpha-8} \leq 0 \quad \alpha \in (-\infty, 8)$$

Օրինակ 11. $x + \frac{25}{x} = \alpha$

Կառուցենք $f(x) = x + \frac{25}{x}$ ֆունկցիայի գրաֆիկը:

1. Ֆունկցիայի որոշման տիրույթն է $x \in (-\infty; 0) \cup (0; +\infty)$

2. Գտնենք ֆունկցիայի կրիտիկական կետերը:

$$f'(x) = 1 - \frac{25}{x^2} \quad x = \pm 5$$

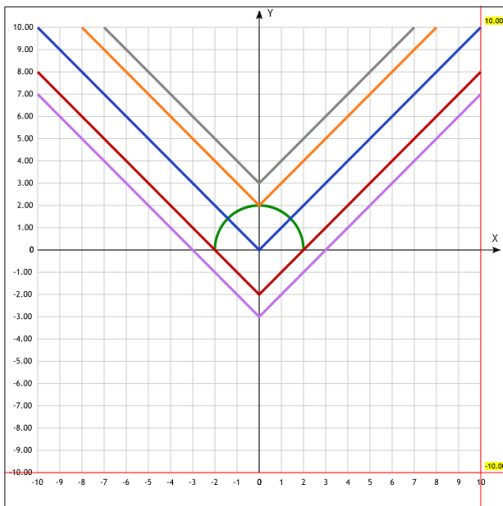
Կառուցենք $y = \alpha$ ուղիղը α -ի հնարավոր բոլոր արժեքների դեպքում:

ա) $\alpha = \pm 10$, հավասարումն ունի միակ լուծում:

բ) $\alpha > 10, \alpha < -10$ անհավասարումն ունի երկու լուծում

գ) $-10 < \alpha < 10$ հավասարումը լուծում չունի:

Օրինակ 12. $\sqrt{4 - x^2} = |x| - \alpha$

Կառուցենք $y = \sqrt{4 - x^2}$ ֆունկցիայի գրաֆիկը:

1. Գտնել ֆունկցիայի որոշման տիրույթը $x \in [-2; 2]$

2. Գտնել ֆունկցիայի էքստրեմումի կետը $x_{max} = 0, y_{max} = 2$

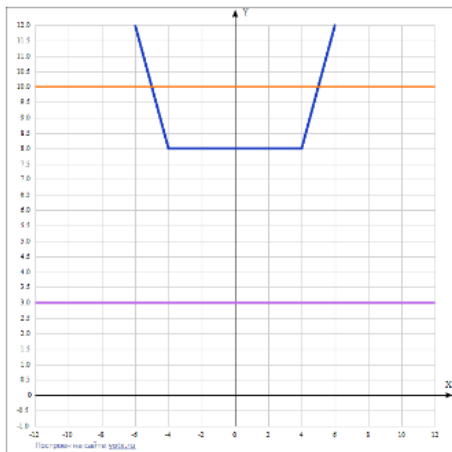
Կառուցենք $f(x) = |x| - \alpha$ ֆունկցիայի գրաֆիկը α -ի հնարավոր բոլոր արժեքների դեպքում:

ա) $\alpha = 0$, հավասարումն ունի երկու լուծում

բ) $\alpha = -2$, հավասարումն ունի միակ լուծում

գ) $\alpha < -2, \alpha > 2$ հավասարումը լուծում չունի

Օրինակ 13 $|x-4| + |x+4| = b$

Կառուցենք $y = |x-4| + |x+4|$ ֆունկցիայի գրաֆիկը:

Կառուցենք $f(x) = b$ ֆունկցիայի գրաֆիկը b -ի հնարավոր արժեքների համար:

$b = 8$ հավասարումն ունի անթիվ բազմություններ լուծումներ:

$b > 8$ հավասարումն ունի 2 լուծում: $b < 8$

հավասարումն լուծում չունի:

Օրինակ 14 $(a - 1)4^{-|x|} - 10 \cdot 2^{-|x|} + 1 = 0$

1. Գտնել a ի այն արժեքների քանակը, որոնց դեպքում հավասարումը ունի ճիշտ երկու արմատ
2. Գտնել a ի այն արժեքների քանակը, որոնց դեպքում հավասարումը ունի ճիշտ երեք արմատ
3. Գտնել a ի այն արժեքների քանակը, որոնց դեպքում հավասարումը ունի ճիշտ չորս արմատ.

Կատարենք համարժեք ձևափոխություն

$$\frac{a - 1}{4^{|x|}} - \frac{10}{a^{|x|}} + 1 = 0$$

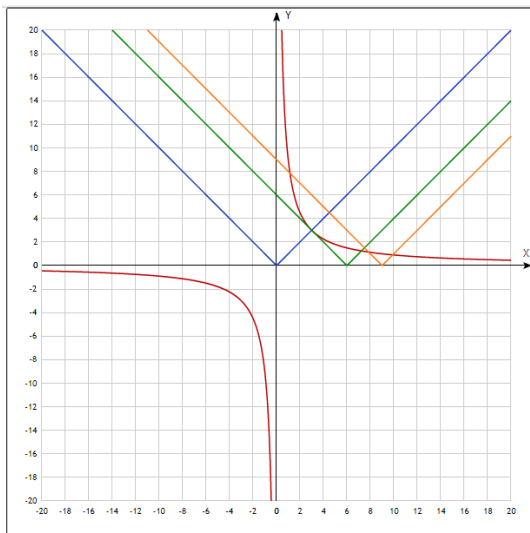
$$\frac{a - 1 - 10 \cdot 2^{|x|} + 4^{|x|}}{4^{|x|}}$$

Կառուցենք $y = 4^{|x|} - 10 \cdot 2^{-|x|}$ և $y = 1 - a$

ֆունկցիայի գրաֆիկները a -ի հնարավոր բոլոր արժեքների դեպքում

- 1) $a=26, a<9$ պայմանների դեպքում հավասարումն ունի երկու լուծում
- 2) $10 < a < 26$ հավասարումն ունի չորս լուծում,
- 3) $a=10$ հավասարումն ունի երեք լուծում

Օրինակ 15 $x|x - 2\sqrt{a - 7}| = 9$

Կատարենք համարժեք ձևափոխություն

$$|x - 2\sqrt{a - 7}| = \frac{9}{x}$$

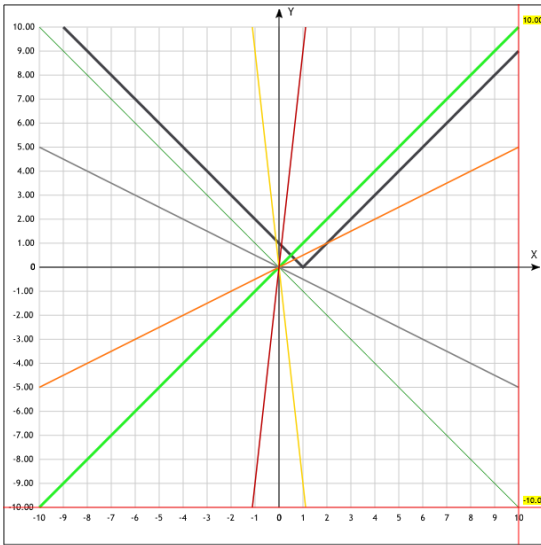
Կառուցենք $y = \frac{9}{x}$ և $y = |x - 2\sqrt{a - 7}|$

ֆունկցիաների գրաֆիկների a -ի հնարավոր բոլոր արժեքների դեպքում

- 1) $7 \leq a < 16$ հավասարումն ունի մեկ լուծում
- 2) $a = 16$ հավասարումն ունի երկու լուծում
- 3) $a > 16$ հավասարումն ունի երեք լուծում

Գլուխ 2 Պարամետր պարունակող անհավասարումներ

Օրինակ 1 $|x-1| \leq bx$

1. Կառուցենք $f(x)=|x-1|$ և $y=b(x)$ ֆունկցիաների գրաֆիկները b -ի հնարավոր բոլոր արժեքների դեպքում:

ա) $b=0$, անհավասարումն ունի միակ լուծում:

բ) $b \geq 1$, $x \in [\frac{1}{b+1}; +\infty)$

գ) $0 < b < 1$, $x \in [\frac{1}{b+1}; \frac{1}{1-b}]$

դ) $b < -1$, $x \in (-\infty; \frac{1}{b+1}]$

ե) $-1 < b < 0$, լուծում չունի

Օրինակ 2 $\sqrt{32-x^2} \leq x-b$

Կառուցենք $f(x)=\sqrt{32-x^2}$ ֆունկցիայի գրաֆիկը:

Կառուցենք $y=x-b$ ֆունկցիայի գրաֆիկը, b -ի հնարավոր բոլոր արժեքների դեպքում:

ա) $b > 4\sqrt{2}$, անհավասարումը լուծում չունի:

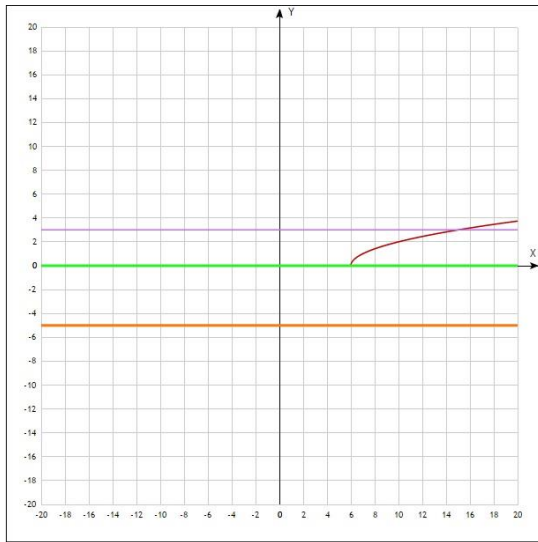
բ) $-8 < b < 4\sqrt{2}$, անհավասարումն ունի լուծումների միջակայք:

գ) $b = -8$, ունի միակ լուծում:

դ) $b \leq -8$, անհավասարման լուծումների բազմությունն համընկնում է անհավասարման

ԹԱԲ-ին:

Օրինակ 3 $\sqrt{x-6} \leq 13-p$

Լուծել անհավասարումը:

Կառուցենք $f(x)=\sqrt{x-6}$ ֆունկցիայի գրաֆիկը:

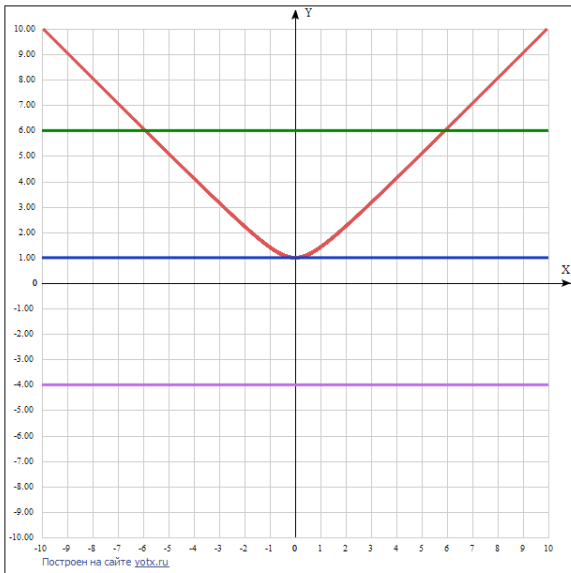
Կառուցենք $y= 13-p$ ֆունկցիայի գրաֆիկը p -ի հնարավոր բոլոր արժեքների դեպքում

ա) $13-p = 0$ անհավասարումը ունի միակ լուծում:

բ) $13-p > 0$ անհավասարումը ունի մեկից ավելի լուծումներ:

գ) $13-p < 0$ անհավասարումը լուծում չունի:

Օրինակ 4 $\sqrt{x^2 + 1} \geq a$

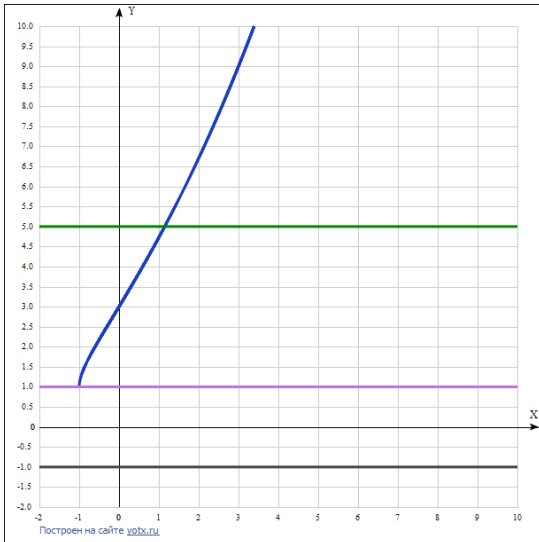
1 Կառուցենք $f(x)=\sqrt{x^2 + 1}$ ֆունկցիայի գրաֆիկը:

2. $y=a$ ֆունկցիայի գրաֆիկը a -ի հնարավոր բոլոր արժեքների դեպքում:

ա) $a \leq 1, x \in \mathbb{R}$

բ) $a \geq 1, x \in (-\infty; -\sqrt{a^2 - 1}] \cup [\sqrt{a^2 - 1}; \infty)$

Օրինակ 5 Լուծել անհավասարումը: $3^{\sqrt{x+1}} \leq b$

Կառուցենք $f(x) = 3^{\sqrt{x+1}}$

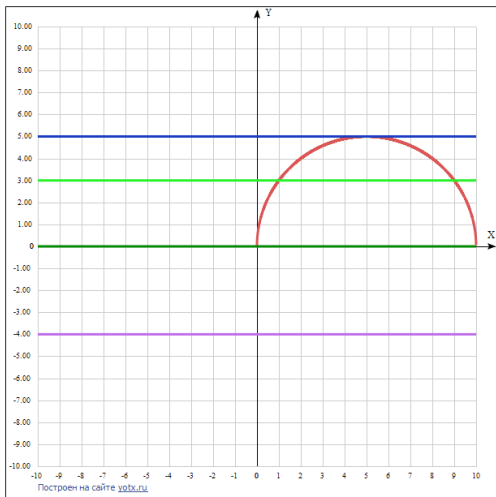
Ֆունկցիայի գրաֆիկը:

ա) $b=1$ անհավասարումը ունի միակ լուծում:

բ) $b > 1$, $x \in [-1; \log^2_3 b - 1]$

գ) $b < 1$ անհավասարումը լուծում չունի:

Օրինակ 6 $\sqrt{10x - x^2} \geq a$

1. Կառուցենք

$f(x) = \sqrt{10x - x^2}$

Ֆունկցիայի գրաֆիկը:

2. Կառուցենք $y=a$

Ֆունկցիայի գրաֆիկը a -ի բոլոր հնարավոր արժեքների դեպքում:

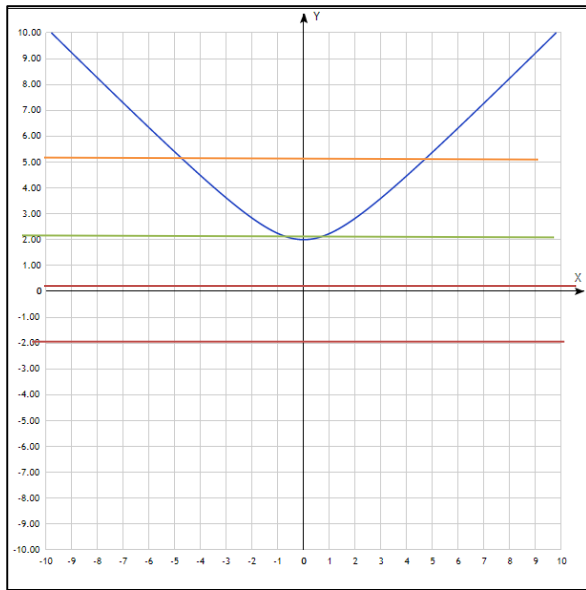
ա) $a \leq 0$, անհավասարման լուծումների բազմությունը համկնում է անհավասարման ԹԱԲ-ի հետ $x \in [0; 10]$:

բ) $0 < a < 5$, անհավասարումն ունի լուծումների միջակայք

$x \in [5 - \sqrt{25 - a^2}; 5 + \sqrt{25 - a^2}]$

գ) $a=5$, անհավասարումն ունի միակ լուծում $x=5$ դ) $a > 5$

Օրինակ 7 $\sqrt{x^2 + 4} \leq a$

Կառուցենք $f(x) = \sqrt{x^2 + 4}$ ֆունկցիայի գրաֆիկը:

Կառուցենք $y=a$ ուղիղը, a -ի հնարավոր բոլոր արժեքների դեպքում:

- 1) $a < 2, x \in \emptyset$
- 2) $a = 2, x = 0$
- 3) $a > 2, x \in [x_1, x_2]$

Եզրակացություն

Պարամետրով հավասարումների և անհավասարումների լուծման գրաֆիկական մեթոդի լուծման արդյունքում սովորողների մոտ կամրապնդվեն քառակուսային, երկքառակուսային, լոգարիթմական, ռացիոնալ, իռացիոնալ ցուցային հավասարումների և անհավասարումների լուծման ալգորիթմները: Սովորողները կտիրապետեն պարամետրով հավասարումների և անհավասարումների լուծման գրաֆիկական եղանակին, քննարկելով պարամետրի հնարավոր բոլոր արժեքները տալով լուծման միջակայքերը:

Կառուցելով տրված ֆունկցիաների գրաֆիկները, սովորողների մոտ ամրապնդվում է նաև ֆունկցիա թեման և զարգացնում գրաֆիկներ կառուցելու կարողությունները և ձեռք են բերում հմտություններ:

Ծանոթանում են գրաֆիկներ կառուցելու էլեկտրոնային հարթակներին /GeoGebra, Yotx.ru և այլն/ և տիրապետում հիմնական գործիքներին:

Գրականության ցանկ

1. «Հանրահաշվի և մաթեմատիկական անալիզի տարրեր» 12-րդ դասարանի դասագիրք, Հեղինակներ՝ Գ. Գևորգյան, Ա. Սահակյան :2005թ.
2. Մաթեմատիկայի շտեմարաններ մաս 1,2 2015թ.